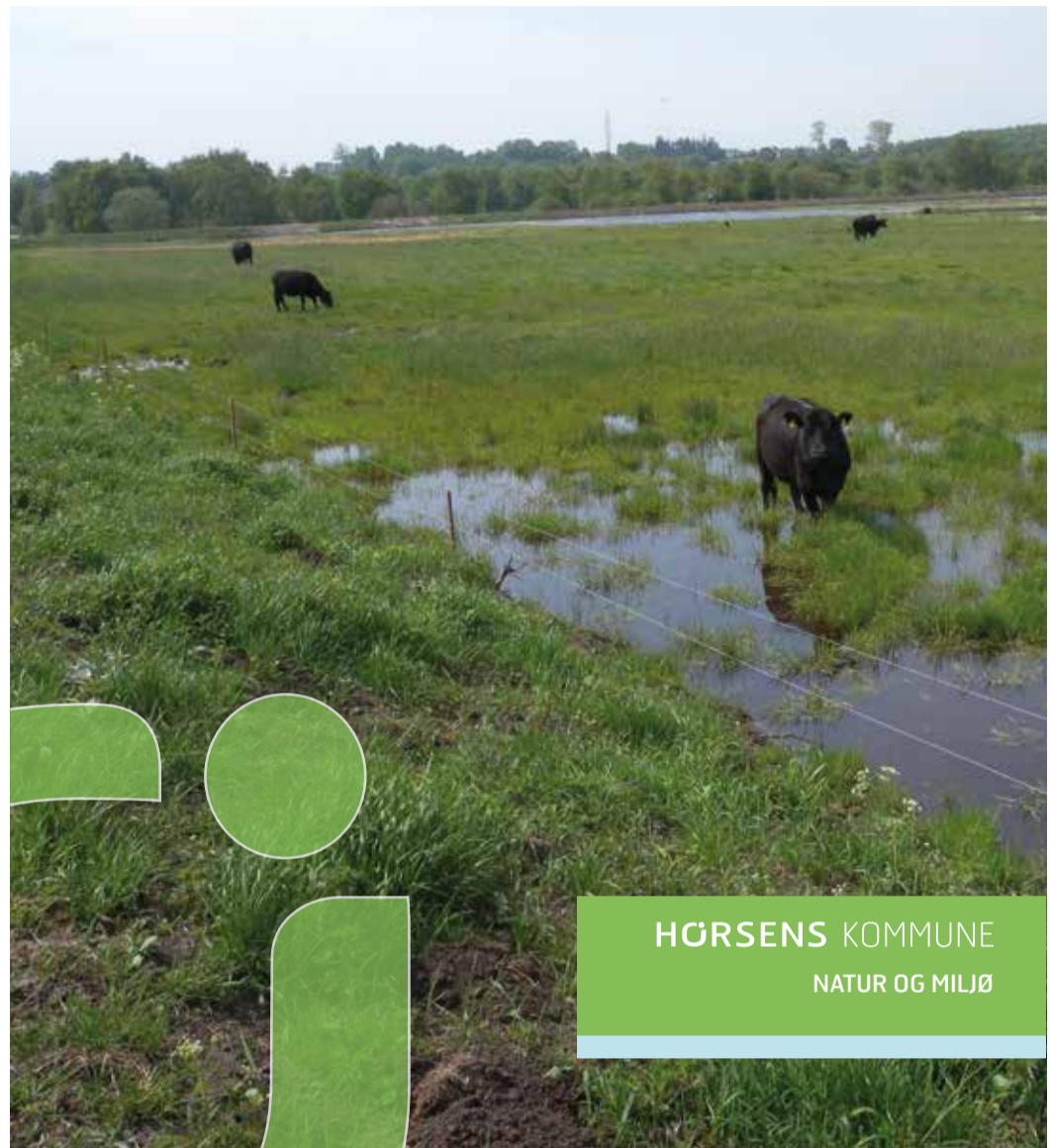

De fire enge

Nørrestrand - Bryrupbanestien

Horsens Kommune
Rådhusstrøget 4
8700 Horsens
Telefon: 76 29 29 29
www.horsens.dk

HØRSENS KOMMUNE
NATUR OG MILJØ

HØRSENS KOMMUNE
NATUR OG MILJØ

STIRUTERNE

Stierne i denne folder, skaber forbindelse mellem Nørrestrand og den gamle Bryrupbane. Stierne er primært egnet for gående. De forløber især på diger langs Store Hansted Å og giver adgang til de fire vådområder, der nyligt er oprettet i områder som tidligere blev afvandet ved hjælp af pumper. Vådområderne kaldes Horsens Enge, Hansted Enge, Bygholm Enge og Egebjerg Enge.

Turen giver mulighed for at iagttage områdets fugleliv fra fugletårne og nyde synet af græssende kvæg og heste.

AFVANDING AF OMRÅDET

Sidst i 1700-tallet begyndte bønderne at dræne engene, det gav flere græsningsarealer og engområder til høslet. Samtidig blev engene brugt til tørvegravning.

Bryrupbanestien ved golfbanen.

I 1910 udarbejdede Hedeselskabet, på foranledning af lodsejerne, en plan for uddybning og regulering af Store Hansted Å. Der blev reguleret godt 5 km fra Lundum Bro til jernbanen ved Hanstedgård. Projektet blev iværksat i 1914. I 1945 kom Hedeselskabet med en ny regulering der omfattede de sidste 6 km til udløbet ved Nørrestrand.

I 1955 blev der dannet fire pumpe-lag, Egebjerg -, Hansted -, Horsens - og Bygholm Enge, der sikrede afvanding af ca. 180 hektar lavtliggende arealer ved hjælp af diger og pumpestationer.

Græssende heste.

GENSKABELSE AF DE VÅDE ENGE

For at mindske tilførslen af næringsstoffer til Horsens Fjord er de fire landvindingslag nu nedlagt igen. Digerne er åbnet og pumperne standset. Men det har været nødvendigt at holde gang i tre af pumpelagene da der blev anlagt nye diger, der afgrænser mindre dele af de tidligere landvindingslag. Ved Bygholm Enge kører pumperne stadig, af hensyn til golfbanen og et privatejet engareal, som ikke indgår i vådområdet. Ved

Hansted Enge kører de af hensyn til beboere langs Egebjergvej og ved Horsens Enge af hensyn til koloni-haveområdet Løvhøj.

Det næringsstof, der primært fjernes, er nitrat, som er en kvælstof-forbindelse, der omsættes af bakterier til luftig kvælstof. Dette sker når vandløbsvandet oversvømmer engarealerne. Det er beregnet, at der i de fire vådområder i alt fjernes knap 20 ton kvælstof årligt.

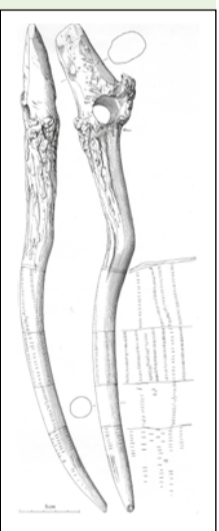
Det første vådområde, Egebjerg Enge, blev genskabt i 1999, og det sidste, Hansted Enge, blev færdigt i 2013.

Vådområderne begrænser næringsstofftilførslen til Nørrestrand og Horsens Fjord. Men de tjener også som forsinkelsesbassiner, der kan tilbageholde vand ved store afstrømninger og dermed medvirke til at mindske faren for oversvømmelser ved Nørrestrand. Anlæggelsen af det nye naturområde giver bedre muligheder for dyr og planter, og åbner for nye naturoplevelser og motion på nye stier.

FORHISTORIEN

Fra arkæologiske fund ved vi, at områderne ved Store Hansted Ådal var beboet gennem det meste af forhistorien. Her jagede man i den åbne skov for mere end 9.000 år siden,

Slagvåben af tak, med hul til skaft. Pyntet med indridset stregornamentik. Fundet tæt ved Skanderborgvej. Tegnet af Flemming Bau.

mens fiskeri fik større betydning hen imod slutningen af jægerstenalderen, hvor havet trængte ind og omdannede ådalen til en del af fjorden. I Ertebøllekulturen (5.400-4.000 f. Kr.) opholdt man sig tæt ved strandbredden, hvor der var mulighed for at tilberede et varieret måltid ved bålet. En del af det, der blev efterladt på stranden, og til tider kunne ophobe sig som skalrige "køkkenmøddinger", findes i dag bevaret under tørven.

En del af det, der fulgte med afvandingsprojektet i 1950'erne, var udgravning af indtil flere meter dybe kanaler, et arbejde der blev udført med håndkraft. Ertebøllekulturens affaldslag er fundet flere steder, og fra jorddyngerne kunne der mellem østers og hjertemuslinger opsamles flint, knogler og tak. De oldsagsførende aflejringer er i Bygholm Enge blevet fundet i en dybde af mellem 1,5 og 2,7 meter.

Efter at agerbruget, omkring 4.000 f.Kr. havde gjort sit indtog, boede man fortsat i kystnære områder. Med nye erhverv fulgte nye ritualer, og ved Horsens Fjord blev lerkar og flintøkser ofret i havet. I Bygholm Enge er gjort et fund af tre flintøkser, nedlagt som et samlet offer i vandet. På fastlandet, ovenfor Egebjerg

Enge, er der ved Skanderborgvej fundet spor efter boelse med langhuse. Husene er fra slutningen af bondestenalderen og ældre bronzealder, 2.000-1.200 f.Kr. Nord for Sorthøjvej er et område med gravhøje og brandgrave.

Udsigt over Bygholm Enge fra det gamle pumpehus i januar 2013.

Hvalknogle fundet under arkæologisk udgravning tæt ved pumpehuset nr. 17.

Tænder fra spækhugger fundet ved punkt nr. 18.

HVAD KAN DU SE I OMRÅDET

- 1 Hammersholm. Herfra er der udsigt over Nørrestrand.
- 2 Hotel Opus. Der kan parkeres i den nordlige ende af hotellets P-plads og herfra kan der vandre på diget på sydsiden af Store Hansted Å.
- 3 Pumpehus. Her pumpes vand fra beboelsesområdet langs Egebjergvej ind i vådområdet.
- 4 Pumpehus. Her pumpes vand fra kolonihaveområdet Løvhøj op i Store Hansted Å. Der er en QR kode på pumpehuset, som kan aflæses og give yderligere information.
- 5 Rør gennem diget. Ved høj vandstand i åen løber der vand ind i det tidligere landvindingslag Horsens Enge og ved lav vandstand i åen løber der vand ud af området. Engene afgræsses af kreaturer, som holder området åbent for bevoksning.
- 6 Indløb til Hansted Enge fra Store Hansted Å. På nordsiden af åen er der lavet hul i diget, så åens vand kan løbe ind i vådområdet ved høj vandstand i åen.
- 7 Fugletårn. Fra fugletårnet er der udsigt ud over Hansted Enge og til Hanstedgård der ligger på den anden side af Store Hansted Å. Vandstanden i vådområdet varierer med vandstanden i åen, men der er permanente søer ved Hanstedgård. Der er QR kode i

- tårnet, hvor du kan få flere oplysninger.
- 8 Det store træ i Løvhøj Skov
- 9 Hanstedgård har lagt jord til vådområdet.
- 10 Sti langs kolonihaveområdet ved Løvhøj. Følg evt. stien tilbage til udgangspunktet ved Opus.
- 11 Sti under jernbanen. Ved udlægning af store kampesten i åen er der skabt en fin sti under jernbanen.
- 12 P. Vigeplads langs Skanderborgvej, hvor der kan parkeres.
- 13 Bro over Store Hansted Å. Broen hviler på en flækket stamme af en douglasgran. Lige nedstrøms broen udmunder Lille Hansted Å i Store Hansted Å. Lille Hansted Å afvander et område, der omfatter Hovedgård, Tebstrup og Ejer Bavnehøj. Da terrænet i det område er meget kuperet, kan åen i perioder med kraftig nedbør, være meget vandførende. Cykelsti med retning mod syd og nord giver mulighed for en rundtur via Sorthøjvej. En sti fører under motorvejen og retur via Bryrupbanestien eller omvendt.
- 14 Ved kanalgravninger i 1953 er der i en dybde af 1,5 – 2,7 meter fundet et lag med både flinteredskaber, ben og hjortetaksøkser samt østersskaller. Fundene dateres til Ertebølle-kulturen i slutningen af jægerstenalderen.

- 15 Fugletårn. Fra fugletårnet er der udsigt over Egebjerg Enge, der blev afvandet med en pumpe i perioden 1955 – 1999, men som nu henligger som vådområde med et forholdsvis rigt fugleliv. Der er en fugletavle i tårnet.
- 16 Bro over Store Hansted Å. Broen fører tilbage til åens sydside, hvorfra stien forsætter hen mod Bygholm Enge.
- 17 Bro over udløbet fra Bygholm Enge, som fører over til det gamle pumpehus, der er åbent for publikum. Bemærk ugle- og flagermusekasser øverst i pumpehuset. Udenfor er der borde og bænke, samt en fiskeplads beregnet til handicappede.
- 18 Ved kanalgravningerne i 1958 blev der fundet kulturlag fra Ertebølle-tiden. Der blev bl.a. fundet hjortetaksøkser og en tranlampe i keramik. I den kunne man ved hjælp af olien fra hvaler eller sæler tænde lys, på samme måde som i olielamper. Herfra er også en spækhuggertand.

Tranlampe. Lampen fyldes med spæk og en lille væge antændes

- 19 Bro over indløbet fra Store Hansted Å til Bygholm Enge, hvor åens vand ved høj vandstand strømmer ind i engområdet.
- 20 Grussti med rundtursforbindelse ad Sorthøjvej.
- 21 Sti under motorvejen med forbindelse til Bryrupbanestien.
- 22 Fugletårn med udsigt over området. Der er køreslisk på til tårnet.
- 23 Boplads fra Ertebølle tiden
- 24 P-plads ved Bryrupbanestien.
- 25 Træbro, som kreaturerne kan passere under.
- 26 Fund af tre ofrede flinteøkser
- 27 Pumpestation, der pumper vand fra golfbanen ud i Bygholm Enge.
- 28 Handicapvenlig sti fra golfklubens P-plads til Bygholm Enge.
- 29 Her lå tomten efter et treskibet beboelseshus, ældre bronzealder (ca. 1600-1100 f.Kr.). Tidligere lå her, i slutningen af stenalderen, beboelses huse med en enkelt række bærende tagstolper. Huse var af en type, hvor en del af gulvet var nedgravet.
- 30 Område med overpløjede gravhøje og brandgrave fra bronzealder og jernalder.